

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ

ΤΗΣ

ΣΤΕΝΟΓΡΑΦΙΑΣ.

Τ' Π 3

Η. Δ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

καθηγητοῦ τοῦ ἐν Πειραιεὶ Γυμνασίου.

1. Στενογραφία καλεῖται ἡ τέχνη τοῦ παρακολουθεῖν καὶ μονιμοποιεῖν τὸν λόγον ἰσοχρόνως τῆς προφορᾶς αὐτοῦ.

2. Ὅπως κατορθωθῇ ὁ σκοπὸς οὗτος ἀναγκαιῶς πρέπει νὰ προστρέξῃ τις εἰς γραφὴν ἄλλην παρὰ τὴν συνήθη, περιέχουσαν ἐν ἀπλοῖς γραμμίδιοις δύναμιν καὶ σημασίαν πολλῶν φωνῶν καὶ διασθρώσεων αὐτῶν, ἥτοι εἰς συνδυασμοὺς ἀπλουστέρους καὶ βραχυτέρους παρὰ τὴν περιττογραφίαν τῆς συνήθους γραφῆς. Ἐν τούτοις μὲν ὅλα τὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα ὑποδεικνύει μέθοδος ἔχουσα γενικὴν τινα ἐφαρμογὴν εἰς ἔθνος, οὐδαμοῦ αὕτη ἔλαβεν ὠρισμένον εἶδος. Συστήματα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σκόπιμα μὲν ἀλλ' ἰδιότροπα καὶ στενογραφικαί τινες ἱκανότητες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀξιόζηλοι ἀποτελοῦν τὴν σήμερον τὴν λεγομένην στενογραφίαν.

3. Ἐκ τῶν συστημάτων, τῶν λαβόντων γενικωτέραν τινα ἑκτασιν ἐκ τῶν καρπῶν οὓς ἀπέφερον καὶ ἐκ τῶν εὐκολιῶν ἢ δυσκολιῶν οὓς ἡ πεῖρα ἐπ' αὐτῶν ἀπέδειξε, δυνατὰί τις νὰ ἐξαγάγῃ συμπεράσματα κάλλιστα περὶ τῶν βάσεων, ἐφ' ὧν εὐκολος καὶ ἱκανοποιούσα τὴν ἀνάγκην στενογραφικὴ μέθοδος δύναται νὰ παραχθῇ. Πρὸς εὗρεσιν δ' αὐτῶν ἀνάγκη νὰ παρακολουθῇ σῶμεν τὴν ἐπὶ τῆς τέχνης ταύτης διανοητικὴν τοῦ ἀνθρώπου κίνησιν ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς κατ' ἀνάγκην ἐμπανίσσεώς της.

4. Ἡ στενογραφία ἔλαβε τὴν γένεσίν της ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὴν λαμπρὰν αὐτῶν ἐποχὴν, ἐξ ὧν μετεδόθη κατὰ μίμησιν εἰς τὴν Ῥώμην. Γινώσκουμεν ὅτι παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ὑπῆρχον ταχυγράφοι καὶ σημειογράφοι. Ὁ Διογένης Λαέρτιος, ἐν βίῳ Ξενοφώντος (Βιβλ. Β'. κεφ. ζ'. 48) ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ. «Καὶ πρῶτος ὑποσημειωσάμενος τὰ λεγόμενα (ὑπὸ Σωκράτους) εἰς πάνθρώπους ἤγαγεν, ἀπομνημονεύματα ἐπιγράψας.» Ὁ δὲ Πλούταρχος, ἐν βίῳ Κάτωνος τοῦ Νεωτέρου, Κεφ. ΚΓ'. σημειοῖ: «Τοῦτον μόνον, ὧν Κάτων εἶπε, διασώζεσθαι φασὶ τὸν λόγον, ὃν Κικέρωνος τοῦ ὑπάτου, τοὺς διαφέροντας ὁζύ-

»τητι τῶν γραφῶν. Σημεῖα προδιδάντος, ἐν μικροῖς καὶ βραχεῖσι τέποις πολλῶν γραμμάτων ἔχοντα δύναμιν, εἰτ' ἄλλον ἀλλαχόσε τοῦ βουλευτηρίου σποράδην ἐμβαλόντος. Οὐπω γὰρ ἤτκουν οὐδ' ἐκέκτηντο τοὺς καλουμένους σημειογράφους, ἀλλὰ τότε πρῶτον εἰς ἔχνος τι καταστῆναι λέγουσιν.»

5. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω χωρίων καταφαίνεται ὅτι ἡ τέχνη τοῦ βραχυλογεῖν ἐξασκουμένη ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν καλουμένων Σημειογράφων, εἰσήχθη εἰς Ῥώμην ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος. Ὅτι δὲ ἡ τέχνη τῶν *notariorum* ἔτχεν ἀκριβῶς τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς σημειογραφίας, καταφαίνεται: α) ἐκ τοῦ ἐξῆς χωρίου τοῦ Κικέρωνος, εἰς ἐπιστολὴν τοῦ τινα (ΙΓ'. 32, 3) πρὸς τὸν Ἀττικόν, ἐνθα λέγει: «quod at te decem legetis scripsi parum intellexi; credo qui a diis σημείων scripseram.» ἐνθα ἑλληνικὴν λέξιν μεταχειρίζεται, τὴν αὐτὴν ἣν καὶ ὁ Διογένης Λαέρτιος, καὶ β.) διότι ἡ ἀνάλυσις τῶν *notarum* (σημείων) αὐτῶν, οὕτως ὀνομασθεῖσάν, πικρυσιάζει πάντα τὰ συστατικὰ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Δὲν θὰ ἀπορήσῃ τις βεβαίως διὰ τὴν βραδύτητα τῆς εἰσαγωγῆς ταύτης ἐν Ῥώμῃ γινώσκων ὅπως ἀποστροφὴν ἢ ἀποχὴν εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων τεχνῶν. Ἄλλως τε οἱ ῥήτορες τῆς Ῥώμης πρὶν τοῦ Κικέρωνος δὲν ἠγάπων φιλολογικὴν φήμην. Ἡ Ῥώμη δὲ αὐτοὺς ἦν ὅλος ὁ κόσμος· ἀλλ' ἐπὶ Κικέρωνος ἡ κρεττή-αὕτη ἐξέλειπε καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ἀνὴρ διὰ τῆς ῥητορικῆς δεινότητός του ἐνίκησε τὴν ἀσημότητα τῆς καταγωγῆς του.

6. Ὁ Κικέρων κατέστησε πολλοὺς ἀντιγραφεῖς ἱκανοὺς νὰ μονιμοποιῶσι τοὺς λόγους του καὶ ἀκολουθῶσι τὰς ἀγορεύσεις του. Ἰκανώτερος αὐτῶν ἐφάνη ὁ Τύλλιος Τίρων, δούλος ἀπελεύθερος καὶ πιστὸς σύντροφος τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός. Κατ' ἀρχὰς ἐτελειοποίησε τὴν μέθοδον τοῦ Ξενοφώντος, ἥτις διὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν ἔπρεπε νὰ ὑποσῇ μεταρρυθμίσεις τινάς. Ἐπειτα ἐφάρμοσε τὰς *notas* του εἰς τὰς συνειθεστέρας λέξεις καὶ ἐσχημάτισε πίνακα αὐτῶν περιέχοντα χίλια ἐκατὸν σημεία. Μετὰ δὲ ταῦτα, ὀλίγα δηλ. ἔτη πρὸ Χριστοῦ, Σενέκας ὁ ῥήτωρ ἐπιδιώρθωσε καὶ ἠύξησε τὴν ἐργασίαν, διευθετήσας αὐτὴν εἰς σχῆμα λεξικοῦ. Αἱ *notae* τότε δὲν ἦσαν ὀλιγώτεραι τῶν πεντακισχιλίων.

7. Οὕτω διατεθέντα τὰ σημεία τοῦ Τίρωνος καὶ Σενέκα, ὡς τὰ ἐκάλουν τότε, διεδόθη-

σαν μετά ταχύτητος. Ὁ Αὐγουστος ἐξετίμησε τὰ ἀποτελέσματά των καὶ ᾔθελσε νὰ σπουδᾷ σὴ αὐτὰ πρὸς χρῆσιν του, ἡ δ' εὐνοιά του αὕτη ὑψωσεν αἰφνης τὴν σημειογραφίαν εἰς τὴν τάξιν τῶν χρησίμων τεχνῶν, καί, ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, συνεστήθησαν εἰς τὸ κράτος τριακόσια εἰδικὰ τῆς τέχνης σχολεῖα. Ἡ κίνησις αὕτη δὲν ὑπῆρξεν ἐφήμερος· ἡ διὰ σημείων (notae) γραφὴ ἔμεινεν ὡς κλάδος ἀγωγῆς, διότι καὶ ἐπίσημοι ἄνδρες καὶ αὐτοκράτορες ἐσπούδαζαν καὶ ἤτκουν αὐτήν.

8. Ἐν τούτοις ἡ σημειογραφία γεννηθεῖσα κατὰ τὰς θυέλλας τοῦ ῥωμαϊκοῦ βήματος ἐξέπεσεν ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ πρώτου αὐτῆς προορισμοῦ. Ὁ φόρος ἦν ἔρημος πλέον ἢ δὲ Βουλὴ δὲν ἀντεῖχεν εἰμὴ λόγους προπαρεσκευασμένους. Οἱ δὲ καλλιεργοῦντες τὴν παρὰ Κικέρωνος εἰσαχθεῖσαν τέχνην κατεδικάσθησαν εἰς ἔργα κοπιαστικώτερα. Οἱ μὲν ὡς γραμματεῖς δικαστηρίων, ἵνα σημειώσι τὰς καταθέσεις τῶν μαρτύρων, καὶ τὰς ἀπολογίας τῶν κατηγορουμένων, exceptores ἐπονομαζόμενοι· ἄλλοι δὲ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν cursores, (quia verba eursum expediebant) ἐχρησίμευσαν ὡς δημόσιοι γραφεῖς, ὡς γραμματεῖς μικρῶν γεωκτημόνων καὶ εἰς ἄλλα ἔργα οὐτιδανά. Πάντες οὗτοι ὠνομάζοντο notarii.

9. Ἡ ἀναπτυσσομένη Ἐκκλησία μετεχειρίσθη τὴν τέχνην ταύτην εἰς τὴν πρόοδον αἰῆς πίστεως. Τὰ χρονικά τῆς πρώτης Ἐκκλησίας ἀναφέρουσι συνεχῶς τὰς ὑπὸ τῆς σημειογραφίας εἰς αὐτὴν γενομένας ὑπηρεσίας· διότι δι' αὐτῆς διετηρήθησαν αἱ περισσότεραι τῶν πράξεων τῶν μαρτύρων καὶ τῶν προρρήσεων τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἅγιος Βασίλειος ὁμιλεῖ περὶ τῶν σημείων τούτων ἐν τῇ 178ῃ ἐπιστολῇ του. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος μετεχειρίζετο αὐτὰ διὰ νὰ ταχύνη τὰς ἐργασίας του, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του εὐρέθησαν ὁμιλίας αὐτοῦ γεγραμμέναι διὰ σημείων.

10. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν τριῶν αἰώνων, αἵτινες διῆλθον ἀπὸ τοῦ Σενέκα μέχρι τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ ἡ σημειογραφία δὲν ὑπέστη καμμίαν οὐσιώδη μεταμόρφωσιν. Ὁ ἀρχιερεὺς οὗτος, χωρὶς μὲν νὰ μεταβάλῃ καθόλου τὰς βάσεις τῆς μεθόδου, εἰσήγαγεν ὅμως εἰς τὸν τρόπον τῆς γραφῆς μεταβολάς τινας. Διευθέτησε τὸ ὅλον πρὸς χρῆσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, δημιουργήσας ἰδιαίτερα σημεῖα διὰ τὰς συχνότερον ἀπαντωμένους λέξεις. Οὐδενὸς δὲ κωλύοντος νὰ πράξωσι τὸ

αὐτὸ καὶ ἕτεροι σημειογράφοι, συνέβη ὥστε νὰ μὴ δύναται τις νὰ ἀναγινώσκῃ τὰ σημεῖα τοῦ ἑτέρου.

11. Εἰς τοὺς ἐργαζομένους τὴν σημειογραφίαν, οἵτινες, ὡς εἵπωμεν notarii ἐκλήθησαν ἀνωτέρω, ἐδίδον ἐργασίας ἐπικερδεστέρας ἀναμφιδόλως· διότι εἰς αὐτοὺς ἀπετείνοντο ὅταν ἕκαστον πράξεις συναλλαγῆς, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα notarii ἔμεινεν εἰς τοὺς συμβολαιογράφους. Ἀναγινώσκομεν δὲ εἰς τὰ Δίγαιτα. Βιβ. 29. «Lucius Titus, Miles, notario suo testamentum scribendum notis dictavit, et antequam litteris perscriberetur, vita defunctus est... κτλ.» Τὸ χωρίον τοῦτο ἐξηγεῖ σαφέστατα τίνα ἐργασίαν εἶχον οἱ notarii. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι αἱ πράξεις τῶν δὲν εἶχον τὸν νομικὸν χαρακτήρα, εἰμὴ ἀπ' οὗ ἀντεγράφοντο καὶ ἀπετίθεντο εἰς τοὺς Tabelliones (συμβολαιογράφους). Οὗτοι ἦσαν οἱ ἀληθεῖς συμβολαιογράφοι, οὗτοι γινώσκοντες σήμερον· οἱ δὲ notarii δὲν ἦσαν εἰμὴ ἀπλοὶ ἀντιγραφεῖς, ἢ ἱεροδιδάσκαλοι ἀνεξάρτητοι· ἄλλως τε ἡ διακρίσις, διετάχθη ἐπισήμως εἰς τὴν 44ην νεαράν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Νόμος τις ὅμως μεταγενέστερος τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος (Cod. L. 1. T. 17. de veteri jure enucleando), ἐμποδίσας εἰς τὸ ἐξῆς τὴν χρῆσιν τῆς συντόμου γραφῆς εἰς τὰ ἰδιωτικά συμβόλαια, ἔνεκα τῶν ἀμφιβολιῶν, τῶν ἐνίοτε προκυπτουσῶν, προσέβαλε τὴν σημειογραφίαν θανασίμως.

12. Ἀλλὰ, μολονότι καὶ ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ ἀπηγορεύθη ἡ τέχνη αὕτη καὶ τοιοῦτοτρόπως κατεδιώχθη πανταχόθεν, τὰ ἔχνη ὅμως τῆς ἀρχαίας σημειογραφίας δὲν εἶχον ἐξαλειφθῆ τοσαῦτον, ὥστε νὰ καταστῇ ἀδύνατος τοῦ λοιποῦ ἡ ἀναγνώρισίς της. Πολλοὶ ὅμως σοφοὶ, ἀσχολούμενοι περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς Τυρωνικῆς γραφῆς, περιέπεσαν εἰς ἐσφαλμένην ἐκτίμησιν, ὑποτιθέμενοι ὅτι τὰ σημεῖα τοῦ Τύρωνος καὶ τοῦ Σενέκα ἦσαν σημεῖα ἀύφαιστα καὶ ἰδιότροπα. Ἀλλὰ μακρὰ καὶ ἐπισταμένη ἐξέτασις τῶν Τυρωνικῶν αὐτῶν σημείων, ἅτινα ὁ Δίων Κάσιος σημεῖα γραμμάτων ὀνομαζει, ὁ δὲ Κασσιόδωρος Quasi litterae, καὶ τὰ ὅποια κατὰ τὸν Κυντιλιανόν, ἦσαν σημεῖα καὶ εἰκόνες γραμμάτων, οὐχὶ δὲ γράμματα, ἀποφέρει τὰ ἐξῆς συμπεράσματα. Τὸ σύστημα τῆς Τυρωνείου γραφῆς συνίστατο : α) εἰς τὴν ὑποκατάστασιν τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου διὰ χαρακτήρων ἀπλοστέρων μὲν καὶ σκοπίμων πρὸς συμπλοκὴν των,

οὐχὶ δὲ ἀπομακρυνομένων πολὺ τῆς ὁμοιότητος τῶν τῆς γραφῆς. θ'.) Εἰς τὴν παράλειψιν ἀπὸ τοῦ μέτου τῶν λέξεων πολλῶν φωνηέντων καὶ συμφώνων, ἀκανονίστως ὅμως καὶ, ἐνίοτε, εἰς τὴν αὐτὴν λέξιν παραλειπομένων ἄλλοτε ἄλλου γράμματος. γ'.) Εἰς τὴν παράστασιν τῶν καταλήξεων δι' ἰδιαιτέρων σημείων.

13. Ἐπειδὴ δὲ ἡ παράλειψις τῶν μεσαζόντων γραμμάτων ἦν μὲν αὐθαίρετος σχεδόν, θὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι σύγχυσις ὑπῆρχεν εἰς τὴν γραφὴν ὁμολογητέον ὅμως ὅτι τοιαύτη σύγχυσις ἦν σπανιωτέρα παρ' ὅτι ἡδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ. Ὁ Τίρων εἶχε δύο κανόνες ἀποφυγῆς· ὁ μὲν συνίστατο εἰς τὸ νὰ παραλείπῃ, μετὰ τὸ πρῶτον σημεῖον, πᾶν γράμμα οὗ τὸ σημεῖον δὲν ἡδύνατο νὰ ἐνωθῇ μετὰ τῶν προηγουμένων. Οὕτω π. χ. εἰς τὴν λέξιν *fidelibus*, τὰ μὲν τιρωνικά γράμματα τῆς λέξεως, ἦτοι τῶν *f, i, d, e, l, i,* *h, u, s,* ἐσημειοῦντο: *ΛΥ, ΑΛ, >η δ, CηΛ, Vη>, 3, Uη, S,* ἀλλὰ τὸ *d* δὲν ἡδύνατο νὰ παρασταθῇ διὰ δ σημειογράφου μετέβαινεν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ *f* εἰς τὸ *l* καὶ ἔγραφε *flibus* καὶ ἐσημείωνε: *Λ, >η δ* τὸ

μὲν *Λ* ἐσήμαινε *f(ide)l*, τὸ δὲ *>η δ* τὴν κατάληξιν *ibus*, αὐθαίρετως περίπου σημειούμενη οὕτως. Ὁ δὲ δεύτερος κανὼν, ἀξιολογώτερος τοῦ πρώτου, συνίστατο εἰς τὸ νὰ μεταβάλληται τὸ σχῆμα, ἢ μᾶλλον ἡ συνήθως κατασκευὴ γράμματός τινος, οὕτως ἢ ἄλλως, ὅταν εὐρίσκηται εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν σχέσιν πρὸς ἕτερον γράμμα ὥστε οὕτω τὰ σχήματα τῶν γραμμάτων ἐπικίλοντο. Ἐπειδὴ δ' ἐν πᾶσι βλέπει τις ὅτι οὐδεὶς κανὼν ὑπῆρχε καὶ τὰ πάντα ὑπῆρχον ἐγκαταλειμμένα εἰς τὴν ἰδιωτροπίαν τοῦ γράφοντος, ἐπομένως θὰ ἦτο ἀδύνατον ν' ἀνεγινώσκοντο, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ συνδρασμοὶ τῶν πεντακισχιλίων λέξεων σημείων ἦσαν προσδιορισμένοι ἐκ τοῦ προτέρου. Τὸ δὲ ἦτον ψεκτέον σύστημα τῆς τιρωνεῖου γραφῆς ἦτο τὸ τῶν καταλήξεων, ὧν ἡ συχνωτέρα χρῆσις, οἰκείαν καὶ συνήθη καταστῶσα τὴν γραφὴν τῶν, ὁμοιάζε δ' αὖτις τινὰ φερομένην πλησίον σκοτεινοῦ λαβυρίνθου. Τὰ σημεία ὅμως ταῦτα τῶν καταλήξεων εἰς σύστημα εὐκόλον καὶ κανονικὸν εἶναι ἐμπόδιον· ἡ δὲ ὑπαρξίς των παρὶ τὰ τὸ σύστημα αὐτὸ σκοτεινὸν καὶ ἀπορρήπτρον. Ἐπὶ τέλους οἱ *notarii* παρίστων καὶ τὰς συνειθεστέρας λέξεις,

ὡς π. χ. τὰ ἐπιρρήματα τὰς προθέσεις κτλ., διὰ σημείων αὐθαρέτων καὶ ἄνευ γενικῶν καὶ κανόνων κατασκευαζομένων.

14. Χωρὶς νὰ ἐμβῶμεν εἰς πλειότερας λεπτομερείας, ἀχρήστους πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν, ὀφείλομεν ἐντοῦτοις διασαφίσαι τινὰς ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας σημειογραφίας τῶν Ῥωμαίων. Καὶ ἐν Ῥώμῃ πρὸ τοῦ Κικέρωνος ὑπῆρχε ταχυγραφικὸν τι σύστημα. Ἡ δὲ νέα ἐκ τῆς Ἑλλάδος μέθοδος ἐπὶ Κικέρωνος μὲν ἔλαβε γένεσιν, ἀλλὰ δὲν εἶχε διαδοθῇ ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε οἱ γέροντες βουλευται νὰ δύνανται νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτήν. Οἱ ἀπελεύθεροι τοῦ Κικέρωνος μόνον ἐπὶ πολλὸν χρόνον παρηκολούθουν τὴν γραφὴν τοῦ λόγου τῇ βοήθειᾳ τῆς σημειογραφίας, διότι ἐδιδάχθησαν προηγουμένως αὐτήν. Ἀλλ' ἐν τινι λόγῳ τοῦ Κικέρωνος ὑπὲρ Σύλλα εὐρίσκαται τὸ ἐξῆς χωρίον· «*Introducitis in senatum indicibus, constitui senatores qui omnia indicum dicta, interrogata, responsa perscriberent. At quos viros? non solum summa virtute et fide, cujus generis in senatu facultas maxima: ced etiam quos sciebam memoria, scientia, consuetudine et celeritate scribendi, facillime, que dicerentur, persequi posse.*» Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἐνθ' φαίνεται ὅτι δὲν ἦσαν γραφεῖς οἱ στενογραφοῦντες, ἀλλὰ βουλευταί· καὶ οἵτινες βεβαίως δὲν ἔμαθον τὴν νεωτέραν τέχνην μόλις εἰσαχθεῖσαν, καταφαίνεται ὅτι προὑπῆρχεν ἀτελές τι στενογραφικὸν σύστημα, περὶ οὗ μικρὰν νόξιν δίδει ἡμῖν ὁ Βαλερίος Προβὺς (*lib. de not. roman. interpr.*) «*Apud veteres, cum usus notarum nullus esset, scribendi facultatem maxime in senatu, qui aderant scribendo, ut celeriter comprehenderent, quaedam verba, atque nomina ex communi consensu primis literis notabant, et singulae quid significarent, in promptu erat* (1).»

15. Οἱ ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος λοιπὸν ἐκλεχθέντες τότε βουλευταί, ἵνα σημειώσωσι τὰ λεγόμενα, ἐπραττον ὅ,τι ἔω· τότε συνήθως ἐπράττετο μὴ εἰσαχθεῖσθαι ἔτι τῆς διὰ σημείων γραφῆς, σημειοῦντες δηλ. τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν λέξεων. Τὰ

(1) « Περὶ τοῦ ἀρχαίου, ἐπὶ οὐδεμίᾳ εἰρήρῃ χρῆσις τῶν σημείων ὑπῆρχε, οἱ ἐπιπεφορισμένοι νὰ συλλέγουσι τὰς ἐμφανίως προπάντων ἐν τῇ Βουλῇ, δὲν ἐσημείουν ἢ τὰ πρῶτα γράμματα λέξεων καὶ ἐνομάτων. Εὐκρίως δ' εὐρυτέροις τὸ νόημα τῶν πρώτων ἢ τῶν μερῶν τῶν σὺν τῶν γραμμάτων, (συλλῶν) γενικῶς παραδεδομένων, κατὰ τὴν ἐποχὴν, ὥστε καταστήσασιν τὴν γραφὴν ταχύτεραν.»

δὲ στοιχεῖα ταῦτα, singulae literae, κληθέντα, ἢ Siglae ἢ Sigla ἃ πιθανῶς νὰ εἰσήγαγεν ὁ Ἑννίος εἰς Ρώμην, ἦσαν εἰς μεγάλην χρῆσιν ἐν Ῥώμῃ, ἐξ ἐβραϊκῆς συνηθείας καὶ μᾶλλον ὥς κρυπτογραφία τις. Καὶ εὗρέθησαν μὲν πολλὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος πλῆθοντα ἐπιγραφῶν διὰ σιγλῶν, χειρόγραφα, πλεῖσται ἐκδόσεις, περιέχουσαι χωρία ὁλόκληρα γεγραμμένα διὰ τῶν ἰδιοτρόπων αὐτῶν σημείων πλὴν ἀφ' οὗτοῦ ἡ σημειογραφία ἀπέκτησε πολλοὺς ὁπαδοὺς αἱ σίγλαι ἐγκατελείφθησαν ὡς μέσον ταχυγραφίας, ἔμειναν δὲ χρήσιμοι παρὰ τοῖς ἐργάταις μνημείων ἐπιταφίων, καὶ παρὰ τοῖς κληρικοῖς τοῖς συγγράφουσι βιβλίου ἐκκλησιαστικῶς, ὡς μέσον φειδοῦς τόπου καὶ χρόνου καὶ πάντοτε μᾶλλον ὥς κρυπτογραφία. Ἡ χρῆσις τῶν σιγλῶν εἰς τὴν νεωτέραν στενογραφίαν, ἣτις εἶναι λίαν κανονικὴ καὶ ὁμαλὴ καὶ καθ' ὅλου βραχυτάτη, ἐμφαίνει ἰδιοτροπίαν τοῦ χρωμένου, εἰ μὴ ἀλογίαν, καὶ αὐξάνει τὴν σύγχυσιν. Καὶ αἱ σίγλαι δ' αὐταί, ὡς κρυπτογραφία, περιελήφθησαν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ γενομένην προγραφὴν τῆς σημειογραφίας.

(Ἔπεται ἡ συνέχεια).

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΛΑΜΒΕΡΤΟΥ

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΛΕΟΝΤΟΣ ΓΟΖΛΑΝ.

(Συνέχεια. — Ἰδε σὺλλ. Γ').

— Καὶ ποῦ θὰ ὑπάγῃς, φίλτατε Γεράρδε, ἐγκαταλείπων ἡμᾶς;

— Ὅπου ὁ δρόμος μὲ φέρει.

— Ὅπου ὁ δρόμος σέ φέρει! . . .

— Θὰ ἐπιβῶ τῆς πρώτης σιδηροδρομικῆς ἀμαξοστοιχίας ἣτις παρουσιασθῇ εἰς τὰ ὄμματά μου. Τὴν ἐσπέραν ταύτην, θὰ εὕρισκωμαι ἐκατὸν λεύγας μακρὰν ὑμῶν ἴσως, εἰς Βορδεγάλλην. Ἀκολουθῶς . . . ἔχω τὸν ὠκεανὸν πρὸ ἐμοῦ. Μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας, εἰς Ἀμερικὴν μετὰ ἓν ἔτος. . . . Καὶ ὁμῶς ἐνόμιζον ὅτι θὰ διηρχόμην τὴν ζωὴν μου ἐνταῦθα, πλησίον ὑμῶν, τοὺς ὁποίους τοσοῦτον ἠγάπων . . . Ἐδῶ! ἀνάγκη νὰ ἀρωμεν τὴν σκηνὴν μας. . . Ἐμπρός.

Ὁ Λαμβέρτος ἐκύψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπέστρε-

ψε τὸ βλέμμα· ἡ δὲ σύζυγός του ἔφερε τὸ ῥινόμακτρον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς.

— Ἐμπρός! ἐπιθύρῃς, συντετριμμένη τῇ φωνῇ, ὁ φίλος τοῦ Γεράρδου· ὁ δὲ Γεράρδος ἐπανελάβε.

— Ἐμπρός! κραυγὴ θυμῆρης ὅταν πρόκειται νὰ ἐπανελθῇ τις οἴκαδε· κραυγὴ σπαραξικάρδιος, ὅταν τις ἀναχωρῇ . . . ὅταν ἐγκαταλείπῃ . . . Ἐμπρός λοιπόν!

Εἰς τὸ τεταραγμένον καὶ πυριφλεγὲς τῆς Κ. Λαμβέρτου σιῆθος ἡ ἐξῆς ἀντήχησε κραυγὴ, μὴ ἐξελθοῦσα ἐν τούτοις τῶν ὑπὸ τῆς ὑποσχέσεως ἦν πρὸς τὸν σύζυγον αὐτῆς ἔδωκε μεμολχισμένων χειλέων τῆς: «Δὲν πρέπει νὰ ἀναχωρήτῃ!

— Θὰ μὲ ἐνθυμῆσθε ἐνίοτε, δὲν εἶναι ἀληθές, φίλοι μου;

Εἰς τὴν συγκινητικὴν ταύτην τοῦ φίλου του παράκλησιν, ὁ Λαμβέρτος ἀπεκρίθη διὰ τῶν ἐξῆς ἐκ ψυχῆς προερχομένων λόγων:

— Γεράρδε!

— Φίλε μου;

— Δύναμαι νὰ σοι ζητήσω χάριν τινα;

— Δέγε.

— Πρὸ τινος καιροῦ ἔκαμας τὴν εἰκόνα σου.

— Ναί.

— Δός μοι τὴν εἰκόνα ἐκείνην.

— Τὴν εἰκόνα ἐκείνην . . .

— Διστάζεις; . . .

— Ὄχι! ὄχι . . . ἀλλὰ τὴν εἰκόνα ἐκείνην . . . δὲν τὴν ἔχω πλέον, τὴν ἔδωκα εἰς τὴν . . .

— Ἦτις τὴν ἐνεχείρισεν εἰς ἐμὲ, προσέθεσεν ἡ Κ. Λαμβέρτου.

— Νὰ μοι τὴν δώτῃς, εἶπεν ὁ Λαμβέρτος εἰς τὴν σύζυγόν του.

— Τηρήσατε αὐτὴν ἀμφοτέρω, εἶπεν ὁ Γεράρδος. Ἐπεθύμουν, κυρία, νὰ ἡδύνατο ἡ εἰκὼν μου ἐκείνη νὰ εὐχαριστῇ ὑμᾶς καθ' ἐκάστην, διὰ τὰς περιποιήσεις ἃς ἐπαδαφιλεύσατε εἰς τὸν εἰλικρινέστερον τοῦ συζύγου σας φίλον, εἰς ἐκείνον. . . Ἀλλ' ὄχι! . . . Μὴ ὁμιλῶμεν πλέον περὶ τούτου . . . καὶ διατὶ ἄρα; . . . Καὶ ὁμῶς πρέπει νὰ ὁμιλήσω διὰ τελευταίαν φορὰν περὶ ἐκείνης. Θέλειτε εἶπει πρὸς αὐτὴν, κυρία, δὲν ἔχει οὕτω; . . . ἢ μᾶλλον σὺ, φίλε μου . . . διότι ἐγώ . . . ἐννοεῖτε . . . ἡ θεὰ τῆς . . . ἡ παρουσία μου . . . ἤθελον τῇ προζενῇσαι μεγάλην λύπην εἰάν τὴν ἐπανεβλεπον . . . Ὄχι! καὶ νὰ μὴ τὴν ἐπανιδῶ πλέον ποτέ . . . ποτέ . . . ποτέ! . . .

Ἡ φωνὴ τοῦ Γεράρδου ἐσβέσθη αἰφνης εἰς κύματα θαλάσσης, ἅτινα ἔρρεον κρουνηδὸν ἐπὶ